

УДК 373.2.091.2:37.913.73

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ПЕДАГОГІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Головко М.Б., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Головко Б.С., студент педагогічного факультету
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

У статті розглядається проблема використання ідей педагогічної філософії як нового наукового напрямку в організації освітньо-виховного процесу дошкільного закладу в контексті захисту здоров'я дитини. Відзначено концептуальні засади цього напрямку, його потенціал, що мають привернути увагу вітчизняних науковців і практиків, які опікуються збереженням фізичного, психічного та духовного здоров'я дитини в сучасних складних умовах життя. Охарактеризовано особливості та можливості організації освітнього процесу дитячих садків у світлі зазначених ідей. Розглянуто умови реалізації ідей педагогічної філософії у професійній діяльності вихователя.

Ключові слова: педагогічна філософія, концептуальні засади педагогічної філософії, освітній процес, фізичне, психічне, духовне здоров'я дитини, дошкільний заклад.

В статье рассматривается проблема использования идей педагогической философии как нового научного направления в организации образовательно-воспитательного процесса дошкольного учреждения в контексте защиты здоровья ребенка. Обозначены концептуальные основы данного направления, его потенциал, на которые могут обратить внимание ученые и практики, заинтересованные в сохранении физического, психического, духовного здоровья ребенка в современных сложных условиях жизни. Охарактеризованы особенности и возможности организации образовательного процесса детских садов в свете выделенных идей. Рассмотрены условия реализации идей педагогической философии в профессиональной деятельности воспитателя.

Ключевые слова: педагогическая философия, концептуальные основы педагогической философии, образовательный процесс, физическое, психическое, духовное здоровье ребенка, дошкольное учреждение.

Holovko M.B., Holovko B.S. THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL INSTITUTION IN THE CONTEXT OF IDEAS OF PEDAGOGICAL PHILOSOPHY

The article deals with the problem of using the ideas of pedagogical philosophy as a new scientific direction in the organization of the educational and upbringing process of preschool institutions in the context of protecting the health of the child. The conceptual foundations of this direction, its potential, are pointed out, which scientists and practitioners interested in preserving the child's physical, mental, spiritual health in modern difficult living conditions can pay attention to. Characteristics and possibilities of the organization of the educational process of kindergartens in the light of the highlighted ideas are characterized. The conditions for the realization of the ideas of pedagogical philosophy in the professional activity of the educator are considered.

Key words: pedagogical philosophy, conceptual foundations of pedagogical philosophy, educational process, physical, mental, spiritual health of the child, preschool institution.

Постановка проблеми. Проблема гуманізації всіх сфер суспільного життя сьогодні одна з найактуальніших. І цілком природно, що тепер посилена увага науковців і практиків приділяється гуманізації основних підходів в освітанській теорії та практиці. Освітні заклади залишаються основними виховними інститутами, що дають дітям базову освіту, вирішують завдання гармонійного розвитку особистості на різних вікових етапах. Сьогодні вимагає розроблення й нових підходів до збереження та розвитку всебічного здоров'я дітей і молоді, його підтримки, а отже, пошуку ефективних технологій і підходів. Актуальність проблеми

зумовлюється також тим, що сучасне життя є багатим на важкі та критичні ситуації, з якими людина (дитина) не завжди може впоратися самостійно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У колі інтересів сучасних науковців знаходяться проблеми формування способу життя, життєвої компетентності, життєстійкості молодого покоління, а отже, існують декілька підходів до їх розв'язання. Мають певне значення результати наукових досліджень, що стосуються перш за все первинної освітньої ланки – дошкільної та, зокрема, присвячені загальним засадам організації освітнього процесу

(Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, О. Кононко, В. Кузьменко, М. Машовець, С. Ладивір, Т. Піроженко, Т. Поніманська, Т. Степанова та інші вчені). Досить активно в останні роки досліджується проблема використання в педагогічному процесі дошкільних установ здоров'язберігаючих технологій (Ю. Антонов, Т. Богіна, В. Деркунська, О. Іванашко, М. Кузнецова, Н. Нежина, Л. Парамонова, Н. Синягіна, М. Стожарова та інші науковці). Для нашого дослідження мають певне значення й праці, присвячені філософії освіти (Б. Гершунський, С. Гессен, В. Гончаров, Е. Гусинський, М. Євтух, В. Кремень, Т. Кузнецова, Л. Липська, Ф. Михайлов, В. Рижко).

Вищезазначені дослідження не вичерпують усіх питань проблеми, і науковий простір поповнюється принципово новими методологічними концепціями та теоретичними доробками, які здатні сприяти новим проривам у напрямі розв'язання означеної проблеми. У цьому контексті нашу увагу привернула педагогічна філософія не тільки як принципово нова система знань, а і як спосіб діяльності, життя й поведінки всіх учасників освітнього процесу – дітей, педагогів, батьків (Б. Коротяєв, В. Курило, С. Савченко). Вона дає змогу розуміти та тлумачити те, що відбувається в освітньому просторі, як облаштовувати його в інтересах дітей. З огляду на це філософія вихователя полягає в тому, щоб створити сприятливі умови для захисту, збереження, розвитку та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я дітей. Нас привабляла можливість подивитись на освітній процес «очима» педагогічної філософії (тобто не тільки з боку дорослої людини, а й з боку дитини).

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей організації освітнього процесу дошкільного закладу в контексті ідей педагогічної філософії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Введення в науковий обіг поняття «педагогічна філософія» з метою аналізу стану справ в освітньому просторі – явище для вітчизняної педагогіки цілком нове, хоча поява його є закономірною в контексті еволюції педагогічної теорії та практики. Як зазначають автори концепції, педагогічну філософію за визначенням цікавить перш за все вияв світоглядних поглядів і позицій усіх суб'єктів освітнього простору, як прямих, так і опосередкованих, оскільки для долі молодих поколінь має значення не лише філософія розроблення всіх базових і провідних програм і документів з органі-

зації життя освітнього простору, але навіть філософія розроблення й проектування освітніх споруд і місця їх розташування, і, дійсно, філософія батьків. Педагогічна філософія – це не тільки наука (система світоглядних поглядів, концепція, теорія), але й мудрість розуміння життя, спосіб життя, поведінки й діяльності всіх учасників освітнього простору (прямих та опосередкованих) відповідно до їхніх світоглядних поглядів і позицій та всього того, що відбувається в ньому, як відбувається та якими є результати, порівняно з тими, яких очікували від точки відліку [5].

З погляду педагогічної філософії метою освіти є не якість знань, умінь і навичок, а якість життя, поведінки й діяльності, зокрема й професійної, всіх учасників освітнього простору – дітей, учнів, студентів, вихователів, вчителів, викладачів, батьків, організаторів освіти тощо. Такий компонент, як якість знань, умінь і навичок, є наслідком й одним із результатів стійкого способу життя прямих та опосередкованих учасників освітнього простору. Цей спосіб обумовлено, з одного боку, світоглядними поглядами кожного з учасників і розумінням свого місця в житті, а з іншого – тими потребами, носіями яких є самі учасники. У кожного з них наявні індивідуальні потреби, найбільш значимі, привабливі й життєво важливі з погляду самого носія.

З позицій педагогічної філософії мета дошкільної освіти полягає у створенні для дітей найбільшого психолого-педагогічного, соціального й філософського сприяння для вільного їх розвитку, для захисту фізичного, психічного, духовного здоров'я. Зважаючи на те, що дошкільний вік є винятково сприятливим для розвитку основних функцій психіки й тенденцій її розвитку на перспективу, освітній процес у дошкільному закладі вимагає також філософського переосмислення.

Повністю поділяємо думку вчених, що з позицій педагогічної філософії стає зрозуміло, що філософія та парадигма, що діють і сьогодні й орієнтовані на занурення дітей у науки й, відповідно, на якість знань із кожної з них, мають поступитися місцем принципово іншій філософії – філософії занурення дітей у якість життя та його світлих боків, сприйняття й створення прекрасного в живописі, музиці, танці, скульптурі, літературних творах і казках, у спілкуванні з природою, зі своїми близькими й однолітками, занурення у світ добра, світла, тепла, справедливості й комфортності, у світ щоденної праці й творчості. А науки в житті дошкільників є лише засобом занурення в життя, майданчиком для пізнання й осягнення

світу, а не базовим елементом освіти й не самоціллю, заради якої руйнується здоров'я дітей – фізичне, інтелектуальне, емоційне, соціально-моральне, духовне [4; 6].

Основу філософії, яка б давала можливості задовольняти названі потреби дітей, могли б становити, на думку вчених, вихідні позиції, що стосуються перш за все методологічних засад, з яких випливають організаційні, змістові, діяльнісні основи. Звернемо увагу на більш принципові та стрижневі.

По-перше, будівництво нового дошкільного закладу здійснюють за штучним проектом замовника (АПН, МОН, дошкільного закладу, громадської організації), розробленим у контексті нової філософії. Це означає, що будують не саме приміщення, а цілий комплекс споруд і будівель, який називається дитячим центром із захисту, розвитку й зміцнення всебічного здоров'я особистості дитини. Центри захисту дітей у всіх великих містах будують зазвичай за містом чи на його околицях. Він повинен становити собою такий ансамбль будівель чи споруд, що має бути зорієнтований на занурення дітей у щоденному режимі відповідно до філософії життя кожного віку й кожної дитини окремо:

а) у світ інтелектуальної діяльності у спеціальних групових кімнатах;

б) у світ фізичної праці й спілкування з природою, рослинним і тваринним світом, занурюючись у турботу про нього (відповідний господарський комплекс);

в) у світ фізкультури й спорту, відчуття власної сили та своїх можливостей в ігрових кімнатах, у басейні тощо (спортивно-фізичний комплекс);

г) у світ прекрасного – музику, спів, танець, живопис, художню самодіяльність, читання казок і творів художньої літератури та в соціально-моральні прагнення й переживання (естетико-соціально-моральний комплекс) [4; 5].

Питання про те, на яку кількість дітей будувати такі дитячі центри здоров'я, вирішують з урахуванням місцевих умов, попиту з боку батьків, фінансово-економічних, правових, кадрових та інших можливостей. Автори припускають, що оптимальним варіантом кількісного складу дітей може бути такий: у кожен групу в перший рік і в усі наступні набирати не більше ніж 12–15 осіб; загальна кількість груп – не більше ніж 4. Отож у перший рік розгортання центру набирають до 60 дітей, а на третій рік розгортання загальна кількість учнів у центрі може становити 180 осіб. Але це, звичайно, умовні цифри.

По-друге, конструктивною є й інша позиція. Щодо педагогічних кадрів для робо-

ти в таких центрах, то їх мають набирати на конкурсній основі. Організатори центру розробляють основні положення конкурсу, у яких стисло викладають сутність філософії професійної діяльності центру й усіх його учасників, основні правила й вимоги до конкурсантів як майбутніх працівників центру. Розроблення умов конкурсу відповідно до прийнятої філософії (концепції, парадигми) діяльності центру та їх реалізація через контракти (угоди) – справа його керівника. Проводити заняття з дітьми має відповідний фахівець протягом усіх трьох років аж до випуску.

Філософія будівництва подібних центрів здоров'я у великих містах у зеленій зоні й організація їхньої діяльності на основі нової філософії розроблення програм, інших документів, що відповідають філософії життя й поведінки дітей дошкільного віку, – це шлях у майбутнє нестандартної освіти. Згодні з авторами, що такий підхід, звісно, потребує тривалої експериментальної перевірки в реальній педагогічній дійсності як у спеціально створюваних із цією метою центрах захисту, розвитку й зміцнення здоров'я дітей, так і в масовій дошкільній практиці, а також на авторських експериментальних майданчиках. У всіх цих випадках реалізація з метою перевірки слушності й ефективності теорії педагогічної філософії як цілісної системи починається зі вступу дітей у молодшу групу. Потім послідовно продовжується на основі опори на досягнуті результати виховання та навчання за минулий рік усі наступні роки.

Можна дійсно дивуватися думкам авторів, які змогли піднятися над чинною парадигмою освіти й уявити, схопити ядро освіти в різних зв'язках і відношеннях: педагогічної мудрості, помноженої на розум батьків і на мудрість життя ще двох сил – самих дітей та управлінців. Вони вважають відому фразу «доля молодого покоління знаходиться в руках вихователя» помилковою, оскільки змогли побачити, що ця доля цілком залежить від філософії життя й поведінки чотирьох сил у їхній спільній діяльності: філософії життя й поведінки самих дітей, їхніх батьків, вихователів та управлінців. А якщо точніше, то від того, наскільки гармонійні й співзвучні всі чотири типи філософій життя, поведінки, вчинків, діяльності учасників освітнього простору в режимі реального часу на педагогічному полі. Визнання цього факту і є первісною сутністю нової теорії – теорії педагогічної філософії, з позицій якої вчені й намагалися переосмислити мету освіти з урахуванням психофізіологічних вікових особливостей дошкільця.

Змінний ритм і режим різних навантажень у щоденному режимі цілком узгоджені з фізіологічними особливостями й можливостями дітей цього віку. Тож їх можна розглядати як найсприятливіші для розгортання творчих процесів та обмеження руйнівних, що гальмують процес розвитку та зміцнення відповідних підструктур здоров'я особистості (фізичної, психічної, духовної).

Головною умовою успішності занурень у різні види діяльності вважається міра часу. Як тільки дитина втомилася, тобто витратила накопичену ту чи ту внутрішню енергію (біологічну, фізичну, нервово-психічну), це занурення необхідно одразу припиняти й включати дитину в нове занурення чи виконання якогось навантаження з класу супутніх. Але це вже питання технології здійснення навантажень, черговість яких і послідовність їх проведення визначає безпосередньо вихователь, який відповідає за організацію щоденного життя у своїй віковій групі протягом усіх років перебування дитини в дитячому садку. Організовує він його так, щоб воно найбільш повно відповідало поставленим базовим цільовим компонентам для дошкільного віку. У його руках знаходиться все: підбір змісту занять із базового й супутніх циклів; обсяг відповідних навантажень за змістом і кількістю витраченого часу; вибір форм і методів проведення занять; використання системи контролю й оцінки результатів занять та діяльності. І тільки вихователь, спілкуючись щоденно з дітьми й дивлячись їм у вічі, може визначити, наскільки комфортно їм під час занять, чи з радістю вони беруть участь у них, з яким інтересом і бажанням виконують завдання й чи отримують після їх виконання емоційно-моральне задоволення. І тільки йому дано право, спираючись на отримані результати в кінці робочого дня, вирішувати питання про те, як організувати роботу наступного дня з перспективою виходу на високий результат у цільових очікуваннях відповідно до заданих критеріїв [5].

Головний критерій вибору педагогом способу проведення занять й організації життя дітей – не нашкодити їм і не обманути їхні світлі й радісні очікування, з якими вони йдуть до дитячого садка, і самому не обманутися у своїх професійних очікуваннях, також світлих і добрих. У цьому й виявляється гармонізація філософії життя й поведінки дітей та філософії професійного життя й поведінки вихователя. А філософія поведінки управлінців і батьків полягає в тому, щоб не заважати такій гармонізації, а допомагати, стимулювати й сприяти її вияву.

Звичайно, на суд практиків учені виносять свої пропозиції щодо змістової та технологічної складової організації освітнього процесу. Зокрема, одним із найбільш надійних та успішних засобів гармонізації філософії життя й поведінки дошкільнят і філософії професійної діяльності вихователя – це занурення дітей у життя казкових героїв, яке для них у цьому віці є такою ж необхідною й гострою потребою, як потреба рухатися, грати, їсти, пити, говорити, малювати, ліпити, кричати й співати, слухати казку й музику, засинати під них. Відповідно, цей процес є також базовим провідним елементом професійної діяльності вихователя. Дотримання цього принципу організації й занурення дітей у процес інсценування прочитаного разом із вихователем передбачає виконання дітьми двох складових завдань – обов'язкових і за власним вибором і бажанням, дає змогу міцно закріплювати в їхній свідомості й діях непорушне життєве правило: «Не все роблю, що хочу, але все роблю, що треба!». І висновок із цього правила: «Чим більше й успішніше я роблю те, що треба, тим більше можна робити те, що я хочу й що не є шкідливим для мене та для інших».

Відповідно до цього принципу організують і проводять заняття й за іншими напрямками, у яких можна використовувати також двопакевні завдання – за вибором й обов'язкові.

Філософія визнання провідної ролі читання й осмислення прочитаного, інсценування, драматизації, вільної гри в житті дітей і відповідного вибудовування їхньої поведінки в режимі щоденного реального часу навколо цього базового елемента має гносеологічне й психофізіологічне обґрунтування, а не тому що так захотілося авторам цієї концепції.

Гносеологічне обґрунтування, яке подають вчені, полягає в тому, що в цьому віці необхідно давати простір реалізації орієнтально-дослідницького рефлексу «Що таке?», який дає про себе знати й активно розвивається в дошкільні роки. Переривати логіку розвитку цього феномена – означає порушувати хід природного розвитку успадкованого рефлексу. Широко відомо, наскільки допитливі діти в дошкільні роки і як багато питань типу «Чому?» вони задають своїм батькам. Але ті зазвичай завжди зайняті іншими справами, поспішають піти від розгорнутих відповідей і не горять бажанням слухати дитину. Читання дитячих казок, оповідань і повістей саме і є благодатним полем пошуку відповідей на питання «Що таке й чому?» [5].

Психологічне обґрунтування полягає в тому, що, по-перше, читання й осмислення прочитаного не потребує значних затрат фізичної енергії й напруження кістково-м'язової системи, яка в цьому віці надто слабка, щоб вигримувати тривалі навантаження. Під час же читання вона перебуває в стані відносного спокою й накопичення внутрішньої енергії. Читання пробуджує й оживляє емоційну сферу дитини та дає їй змогу жити життям позитивних героїв казки чи дитячої повісті, радіти їхнім успіхам чи сумувати, а іноді й плакати у разі невдач, відчувати антипатію до негативних героїв. Читання допомагає збільшувати концентрацію уваги й зосередженості, особливо в роботі з текстом. Щоденне читання й бесіди за прочитаним, яке приносить дитині позитивні та яскраві відчуття від самого процесу, є джерелом наповнення очікування повторної зустрічі з цим процесом наступного дня як з радісною й бажаною подією. Такий підхід повністю узгоджується з рекомендаціями психологів [6].

Крім гносеологічного й психофізіологічного обґрунтування провідної ролі читання, є ще й соціально-моральне. Воно полягає в тому, що в процесі колективного прочитання тієї чи іншої дитячої книги та обговорення дитина набуває досвіду усвідомлення певних категорій, особливостей застосування моральних правил у власному житті, ставленні до людей, тварин, рукотворного світу тощо. Формування й закріплення в дітей стійкої потреби в щоденному читанні веде не тільки до задоволення їхніх інтересів, до вивчення життя героїв, до накопичення знань про навколишній світ, до прагнення пізнавати життя за допомогою читання дедалі більше й глибше, але й до того, що відволікає дітей від сумнівних і шкідливих дитячих забав, ігор, прагнень, шкідливих комп'ютерних захоплень, від прагнень отримувати задоволення ціною руйнування власного здоров'я або жорстокого поводження з тваринами й багато іншого негативного. Ось чому «близька дружба з книгою» у різних її формах в дошкільному віці має бути одним із базових, провідних елементів у системі щоденних навантажень в оптимальних пропорціях із супутніми навантаженнями.

Описану технологію організації роботи вихователя можна охарактеризувати як педагогічно й психологічно гнучку, тобто рухому й динамічно-креативну, яку він вибудовує на основі ідей педагогічної філософії. Така технологія дає змогу найбільш повно врахувати на цьому етапі розвитку дитячої особистості основні закони й закономірності, а саме: закон єдності й взаємо-

зумовленості життя, поведінки й діяльності основних учасників освітнього простору з їхніми світоглядними позиціями й поглядами; закон присутності недостатнього й надлишкового, сприятливого й несприятливого, творчого й руйнівного в їх оптимальному співвідношенні; закон відповідності досягнутого очікуваному [4]. Водночас вона дає можливість успішно рухатися в руслі основних ідей, що лежать в основі теорії. Наведемо їх: це ідея визнання життя кожної окремої дитячої особистості головною цінністю освітнього простору; ідея вияву необхідної й постійної турботи про збереження, розвиток і зміцнення здоров'я дитини на всіх етапах дорослішання; ідея впровадження в освітній простір психолого-педагогічного, соціального й філософсько-педагогічного сприяння вільному розвитку кожної особистості; ідея необхідного розширення організаторських і пошуково-творчих функцій педагогів, орієнтованих на розвиток творчих процесів і пригнічення руйнівних.

Педагогічна практика сьогодення й організація професійної педагогічної діяльності на наукових основах передбачають наявність у педагогів високої культури філософсько-педагогічного мислення [3]. Тільки спираючись на такий фундамент, можливо сформулювати ключові професійні педагогічні вміння, які визначають у сучасних умовах успіх та ефективність педагогічного процесу. Серед таких умінь учені відзначають уміння інтегрувати різні типи знання – філософське, конкретно наукове, образно-чуттєве та інші. Оскільки гуманітарна парадигма передбачає отримання не фрагментарного, а цілісного знання про світ, педагогові потрібне вміння не механічно об'єднувати фрагменти знань про освітній процес і педагогічну діяльність, а розглядати педагогічні феномени в усій можливій повноті. Занурення в ідеї педагогічної філософії дає змогу досягнути такої повноти тоді, коли педагог стає здатним подивитися на досліджуваний феномен із позицій іншого знання, передусім філософського. Як вважають учені, успішне їх утілення в щоденному режимі в освітньому процесі дошкільного закладу є можливим за таких умов: по-перше, вихователю не повинні заважати ніхто з управлінців від найнижчого до найвищого рівня; по-друге, вихователю має бути надано свободу вибору всіх тих засобів і способів професійної діяльності, які б дали йому змогу успішно реалізувати накреслені ним цілі й завдання на період дошкільного віку (у своєму виборі він відповідальний тільки перед законом, дітьми та їхніми батьками й перед власною сові-

стю); по-третє, щоб він глибоко усвідомив теорію педагогічної філософії й головні її постулати, повірив, трансформував їх у власні світоглядні позиції й переконання професійного характеру й керувався ними у своїй професійній діяльності, що означає те, що педагог покликаний стати носієм філософії професійної діяльності, яка орієнтована на філософію життя своїх дітей, і вибудовувати з ними відповідні взаємоповажні та взаємодовірливі стосунки; по-четверте, щоб педагог повірив не лише в силу теорії педагогічної філософії, але і в силу й можливості його дітей, а також у власні сили, можливості та свій творчий потенціал, щоб почув вічний і голосний поклик крові, що закликає до пошуку й створення чогось нового у професійній діяльності [5, с.106].

Якщо брати до уваги якість життя, поведінки й діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу в дошкільному закладі, то не можемо не відзначити й пошуки інших науковців, що збігаються у своїх методологічних і гуманістичних орієнтирах з ідеями педагогічної філософії [1; 2]. Наприклад, на думку Н. Гавриш, дошкільним закладам надано право вибору своєї моделі організації освітнього процесу, що сприятиме реалізації особистісного та професійного потенціалу педагогів, педагогічних колективів. Найбільш поширеними у світовій практиці моделями організації освітнього процесу є занятійна модель, проектна модель, ситуаційна (середовищна). І сьогодні дискусійним є питання, яку модель організації освітнього процесу обрати, зберігаючи його суб'єкт-суб'єктний діяльнісний характер; як забезпечити адекватні умови для розвитку саморегуляції дитини в освітньому серед-

овищі, підтримки й зміцнення її здоров'я, сформувати вміння вільно діяти в межах дозволеного; як переходити від уніфікованої форми організації освітнього процесу до розширення свободи дітей у різних видах діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ідеї педагогічної філософії та її теоретико-методологічний потенціал мають невичерпні можливості для пошуку оптимальних шляхів створення освітнього простору найбільшого психолого-педагогічного, соціального й філософського сприяння вільному розвитку дошкільників, для оптимального захисту здоров'я кожної дитячої особистості.

Перспективи дослідження цієї проблеми пов'язані з подальшим розробленням та апробацією різних моделей освітнього процесу в системі дошкільної освіти в контексті ідей педагогічної філософії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гавриш Н., Ліннік О. Організувати, але не обмежувати. Управління розвитком дітей в освітньому середовищі дитсадка. Дошкільне виховання. 2013. № 1. С. 8–13.
2. Гавриш Н. Проблеми існують. Їх треба розв'язувати. Моделі освітнього процесу. Дошкільне виховання. 2009. № 6. С. 7–11.
3. Дем'яненко Н. Педагогічна парадигма вищої школи України. Філософія освіти. 2006. № 2. С. 56–65.
4. Коротяєв Б., Курило В., Третяченко В. Диалектика недостающего и избыточного в образовательном пространстве. Луганск: Альма-матер, 2007. 240 с.
5. Коротяєв Б., Курило В., Савченко С. Педагогічна філософія. Луганськ: Вид-во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2010. 340 с.
6. Мухина В. Детская психология. М.: Владос, 1999. 272 с.